

BESZÁMOLÓ AZ MTA PEDAGÓGIAI BIZOTTSÁGÁNAK 1981. DECEMBER 21-I ÜLÉSÉRŐL

Az ülésen a Pedagógiai Bizottság megvitatta az OTTKT 6. főirány „A köznevelés fejlesztését szolgáló kutatások” 1981–1984 közti 3 éves tervét. A téma előadója Inkei Péter, a Művelődéskutató Főirányok Irodájának vezetője volt. Meghívottként részt vett az ülésen Rét Rózsa, az OPI főosztály-vezetője.

Mint közzismert, a Minisztertanács „A köznevelés fejlesztését szolgáló pedagógiai kutatások” címmel 1973-ban létesítette az Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv 6. főirányát. Elsődleges célja a távlati közneveléspolitikai döntések tudományos megalapozása, de feladata volt a neveléstudomány fejlesztése és a folyamatos tartalmi, pedagógiai korszerűsítések szolgálata is. Az 1976–1980. évi tervciklus teljesítményeinek értékelése számos szervezeti és tartalmi problémát érintett.

A 6. főirányban megindult munkálatok folytatásának egyik útját az Országos Középtávú Kutatási Fejlesztési Terv B/2 jelű programja képviseli: „A köznevelési rendszer fejlesztését szolgáló kutatások.” A programot 1981. májusában létesítette a Minisztertanács. A benne foglalt négy alprogram címe:

1. A köznevelésre irányuló társadalmi igények és feltételek vizsgálata, a tervezési rendszer továbbfejlesztése;

2. Társadalmunk művelődési rétegződése és a köznevelés fejlesztése;

3. A felsőoktatás távlati fejlesztését alapozó kutatások;

4. A köznevelés intézményrendszerének megújítását szolgáló modellkísérletek.

A közoktatás intézményrendszerében folyó nevelés és oktatás hatékonyságát közvetlenül szolgáló néhány területen, a Művelődési Minisztérium továbbra is fontosnak tartja a kutató-fejlesztő tevékenység országos kiemelését, az OTTKT 6. főirány, „A köznevelés fejlesztését szolgáló kutatások” keretében.

A következő területekről van szó:

– A szervezett tanulás és nevelés hatékonyság-emelésének tényezői közül, jelenleg a műveltség-tartalom kérdései állnak az előtérben. Az erre irányuló kutatások alkották a főirány 1980-ig tartó szakaszának egyik legnagyobb hatású elemét; többségük nem fejeződött be. Ezért az 1981–84. közötti szakasz kiemelt területe a korszerű tantervi tartalmak, célok és módszerek kutatása.

– A tanulás növekvő hatékonyságának a konkrét tantárgyi tartalomtól független, általánosabb feltételeinek, a tantervfejlesztésnek és az emberi képességek különféle szempontú fejlesztésének kutatása a következő fő terület.

– A harmadik kiemelt terület a pedagógusképzés tartalmi megújításáé. A kérdéskörnek az a része, amely a felsőoktatás egészének reformjához kapcsolódik szorosabban;

– ilyen a pedagógusképzés szerkezetének, a képzési fokozatoknak a kérdése, – az OKKFT programban szerepel. A 6. főirányban kutatható a képzés szűken vett pedagógiai részének (a pedagógiai-pszichológiai elméleti és gyakorlati képzésnek) a korszerűsítése, s ezen belül is külön nyomatókkal a pedagógustól megkövetelhető képességek fejlesztésének kutatása.

– Az iskola és a személyiségfejlesztés.

A főirány célja azokon a kutatási-fejlesztési tevékenységeknek az összefogása és kiemelt támogatása, amelyek a közoktatás belső hatékonyságának emelésére irányulnak. Ezek közül is kiemelkednek mindazok, amelyek az oktató-nevelő munka számára közvetlenül hasznosítható eredményeket ígérnek.

A főirány és „A köznevelési rendszer fejlesztését szolgáló kutatások” című OKKFT program egységének biztosítása érdekében, a két program irányítását azonos testület, a Közoktatási Kutatások Koordináló Tanácsa látja el. A tanács elnöke Hanga Mária miniszterhelyettes, társelnöke Szabolcsi Miklós akadémikus, az Országos Pedagógiai Intézet főigazgatója. A főirány bázisa az Országos Pedagógiai Intézet. A főirány szervezési feladatait, egyben a tanács titkársági teendőit a főirány irodája látja el.

A vita megindulása előtt Zibolen Endre tájékoztatást adott a Központi Kutatások Koordináló Tanácsának legutóbbi, a napirenden levő kutatási tervvel foglalkozó üléséről. A Pedagógiai Bizottság tagjai közül a tervvel kapcsolatban Ágoston György, Hunyady Györgyné, Horváth Márton, Király Tibor, Petrikás Árpád, Salamon Zoltán, Szarka József, Vastagh Zoltán, Zibolen Endre és Zrinszky László tett észrevételeket. Többen örömeiket fejezték ki, hogy ez a terv egyáltalában megszületett, s

ezzel lezárul a pedagógiai kutatás egy igen ellentmondásos szakasza. A terv is utal arra – a 6. főirány történetének áttekintése kapcsán –, hogy a főirány nem igazolta a hozzáfűzött reményeket, ezért az új tervidőszakban a kutatásokat alapvetően más koncepció szerint és más szervezeti keretben kell folytatni. A bizottság úgy látja, hogy – ha voltak is sikertelen kutatások a 6-os főirányban – az elmúlt másfél évtized a neveléstudomány fejlődésének időszaka. A pedagógiai kutatással kapcsolatos helyzet természetesen nem volt ellentmondásoktól mentes. A 6. főirány értékelése során időnként szélsőségesen negatív vélemények hangzottak el, így maga az a tény, hogy a kutatások folytatásának lehetősége 84-ig biztosítva van, eredménynek tekinthető.

A bizottság több tagja felvetette, a terv elméleti megalapozottságának hiányát, mások az elmélettől való idegenkedésről beszéltek, „elméletnélküli”-nek minősítve a tervet.

Így hiányolták a tantervelméleti megalapozást. A tervből úgy tűnik, mintha tantervelméleti alapokra nem lenne szükség és a továbblépéshez csupán az MTA által kidolgozott műveltségkoncepciót kellene az iskolára transzponálni. Márpedig felhasználva az MTA koncepció gyümölcseit –, több teherbíró tantervelméleti koncepció kidolgozására lenne szükség. Nem tükröz a tervezet egy átfogó köznevelésfejlesztési koncepciót sem. Nem szelektáltabb az addigi tervezetnél, nem jelöli meg, melyek az alapvető elméleti kérdések, amelyektől függ az empirikus kutatás. Elméleti kutatások hiányában csupán egy sor sikerrel elvégzett részvizsgálatra számíthatunk. A négy főtéma sincs teljes összhangban a résztémákkal. Más hozzászólók szerint a megalkotandó új iskola koncepciója nem körvonalazódik kellő mértékben a tervben, pedig a részvizsgálatoknak ezirányban kellene hatniuk.

A terv ugyanakkor a későbbiekben továbbfejleszhető, bővíthető, kiegészíthető. Olyan koncepcionális kiindulópont lehet tehát, amely még gazdagodhat.

Inkei Péter az elhangzottakkal kapcsolatban utalt arra, hogy az elméleti hiányosság egyik oka, hogy a terv a társadalmi elvárásokhoz igazodik. Az elvárás a gyakorlatiasság, a közvetlen hasznosíthatóság volt, másik ok, hogy a már meglevő, eredményes kutatások folyamatosságát biztosítani kellett. Szükség van természetesen arra, hogy minél több szálon keressünk kapcsolatot az alapkutatásokkal. A főirány iroda többek között ennek érdekében igyekszik összeállítani az egyetemeken és főiskolákon folyó, főirányon kívüli kutatások hálótervét.

Hunyady Györgyné és *Zibolen Endre* aggályukat fejezték ki a terv 1984-ben várható, ismételt felülvizsgálatával kapcsolatban, egyrészt méltán tartani kell attól, hogy ez ismét bizonytalansági érzést kelthet a kutatókban, másrészt ismételten az a helyzet állhat elő, hogy a terv teljesítményeit a szakmán kívüli közvélemény azonosnak tekinti, az egész hazai neveléstudománynak az adott időszakban elért eredményeivel.

Király Tibor véleménye szerint magas szinten tervezett, koordinált, a köznevelés fejlesztését szolgáló kutatásokra a jövőben is szükség lesz. Az ilyen kutatások iránt igen nagy a társadalmi igény. A köznevelés fejlesztése azonban nem csupán pedagógiai, hanem komplex megközelítést igényel, amely figyelembe veszi a történeti, a szociológiai stb. szempontokat. A pedagógiai kutatások területén is jelentkezni fognak „politikai természetű megrendelések”, és ezek majd testet öltenek intézményekben, intézkedésekben. Minden pártkongresszuson szó van a művelődésről és az oktatásról, s a felvetődő társadalmi igényekre csak megfelelő kutatási háttérrel adhatunk kielégítő választ. A nemzeti jövedelemből nagy hányad jut kutatásra, de a társadalomtudományi kutatások részesedése csekély. Nem minden társadalomtudományi kutatás hasznosul a termelésben, de e kutatásoknak rendkívül nagy hatásuk van pl. a tudatformálásban. Semmilyen kutatás nem élhet meg alapkutatás nélkül. Az alapkutatás nem hajt közvetlen hasznót, de a jövő emberének gondolkodását befolyásolja. A napi szükségleteket kielégítő kutatásoknak is a korábbi alapkutatások gondolati bázisán kell nyugodniuk. Fontosnak tartja olyan pedagógiai célkitűzések meghatározását, amelyekben tükröződik az elméleti alap. Komplex szociológiai, pszichológiai megközelítésű kutatásokra van szükség, amelyek prognózist is adnak. Egyetlen elméleti alap elfogadása viszont preconcepció megfogalmazását jelenti, monopolhelyzet kialakulásához vezethet. A monopolhelyzet pedig kárt okozhat a tudományban. Szükség van különböző iskolák egymás melletti létezésére. Éppen ezért szükség van a főirányon kívüli kutatások, helyi kezdeményezések hathatósabb támogatására is.

A bizottság egyetértett abban, hogy amennyire tőle telik, iparkodik támogatni a 6. Kutatási Főirány munkáját. A maga eszközeivel is igyekszik odahatni, hogy abban a következő periódusban, amikor a főirányok helyzete újra felülvizsgálatra kerül, a teljesítmények meggyőzően érveljenek a kutatások szükségessége mellett.

Ebben az összefüggésben felvetődött az OTTKT 6. főirány és az OKKFT B2 programok viszonyának problematikus volta. A két program viszonya, kapcsolódási pontjaik nem teljesen tisztázottak ma még. Fontos kérdés, miképpen lehet őket időben és tartalmilag összehangolni. Nagy veszélyt jelentene ugyanis, ha túlságosan függetlenednének egymástól. Elszigetelt művelésük olyan iskolarendszeri kutatásokhoz vezethet, amelyek nincsenek szinkronban a tartalmi fejlesztéssel. A tartalmi kutatások sem lehetnek kellőképpen hatékonyak, ha elszakadnak az iskolarendszer fejlesztésére irányuló kutatásoktól. A bizottságnak lehetőséget kellene kapnia a két program párhuzamos követésére, ez is hozzájárulhatna a megfelelő tartalmi összhang biztosításához.

Bartal Andrea

*

AZ MTA PEDAGÓGIAI BIZOTTSÁGA NEVELÉSTÖRTÉNETI ALBIZOTTSÁGÁNAK ÜLÉSÉRŐL

A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának Neveléstörténeti Albizottsága 1981 októberében tartotta új személyi összetételében az első ülését.

Az Albizottság elnöke *Köte Sándor* tájékoztatást adott a Pedagógiai Bizottságnak a Neveléstörténeti Albizottság tagjaira, elnökére és titkárára vonatkozó döntéséről. Ezt követően megemlékezett a nemrég hirtelen elhunyt Földes Éváról, a neveléstudományok doktoráról, az Albizottság tagjáról, a neveléstörténet kiváló kutatójáról.

Az ülés fő témája az Albizottság 1981–1983. évekre szóló munkatervének a kialakítása és elfogadása volt.

Az Albizottság egyetértett azzal, hogy a munkaprogram meghatározásánál figyelembe kell venni a Pedagógiai Bizottság célkitűzéseit; a Neveléstörténeti Albizottság funkcióját, sajátos feladatait a hazai neveléstörténeti kutatók-oktatók szakmai továbbfejlődésével, a publikációs lehetőségek elősegítésével kapcsolatban; a következő évek legfontosabb neveléstörténeti eseményeit, évfordulóit.

Az Albizottság titkára *Balogh László* előterjesztette a következő évekre javasolt munkaterv főbb témáit, ismertette az 1982–84. évek legjelentősebb neveléstörténeti évfordulóit. A *hozzászólásokban* számos kiegészítést, további feladatot fogalmaztak meg. Az Albizottság megállapodott abban, hogy üléseit negyedévenként tartja, és a *következő évek programját* ennek megfelelően alakítja.

*

A Neveléstörténeti Albizottság 1982-ben előadássorozatot kezdeményez a *szomszédos országokban folyó neveléstörténeti kutatómunkáról*, azok *témáiról*, illetve a kutatások *eredményeiről*. Valószínű, több éves munkaprogram keretében lehet csak megvalósítani ezt a nagyszabású tervet. A hazai kutatókat azonban hozzásegítheti a magyar neveléstörténetben még feldolgozásra váró területek, témák feltárásához, illetve a nemzetiségek vonatkozásában is a kutatási feladatok pontosabb meghatározásához. Egy későbbi időpontban bizonyára szükségessé válik *nemzetközi konferencián* is megismerni és megvitatni a kutatási tapasztalatokat és problémákat.

Nagy László születésének 125. évfordulója alkalmából (1982. június 27.) az Albizottság részt vesz a Nagy László Emlékbizottság által szervezett emlékülés előkészítésében és a tudományos üléseken előadások vállalásával. Az Albizottság igyekszik elősegíteni, hogy minél több területen – intézmények, iskolák, pedagógiai folyóiratok stb. – Nagy László pedagógiai örökséghez méltó szinten emlékezzenek meg munkásságáról, a mának is szóló és a mai oktatási-nevelési gyakorlatban is alkalmazható gondolatairól, tapasztalatairól.